

نہ عشق نوں لیکاں لائیں
ڈاکٹر شیخ اقبال

نہ عشق نوں لیکاں لائیں

پنجابی شاعری

پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال

کتاب دا ناں	:	نہ عشق نوں لیکاں لائیں
موضوع	:	پنجابی شاعری
شاعر	:	پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال
پہلا پُور	:	2016ء
پرنٹرز	:	ثنائی پریس سرگودہا
مُکھ منظر	:	اسلم کمال
کمپوزنگ	:	تنویر احمد (03442043161)
تعداد	:	500
مُل	:	-/200روپے
رابطہ سرگودہا	:	131۔رحمت پارک یونیورسٹی روڈ سرگودہا
فون نمبر	:	0300-4489399
رابطہ لاہور	:	شاہد بخاری ایڈووکیٹ 651/D فیصل ٹاؤن لاہور 0300-4855148

انتساب

پنجاب دی سچی تے سُچی
رہتل دے ناں

اساں سیانے بن کے کیہ لینا
جہڑا شہر چلاندا کملا اے

جانکاری

ناں: پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال
ولدیت: شیخ اللہ دیا
جمن تریخ: 15 مارچ 1945 کرنال (بھارت)
بینائی توں محرومی: اٹھویں ورھے وِچ
تعلیم: ایم اے انگلش، ایم اے اردو،
ایم فل (گولڈ میڈلسٹ)، پی ایچ ڈی
کم کار: تعلیم وتدریس
مصروفیات: سماجی بہبود، صحافت، شاعری، ترجمہ کاری
ایڈیٹر: ماہنامہ "سفید چھڑی" سرگودہا
ادبی رجھاں: صدر بزمِ فکروخیال سرگودہا

مطبوعہ کتب

شاعری:

1۔ ساحلِ تشنہ لب (1982)

2۔سوالیہ نشان (دوایڈیشن) (1989)(1993)

3۔اک ہمسفر اچھا لگا (1998)

4۔تلاوتِ دل (مجموعہ حمد و نعت) (1998)

Love's no Crime۔5 (2005)

6۔یہ کافر دل نہیں مانا (2007)

7۔اُس کے نام (2014)

8۔نہ عشق نوں لیکاں لائیں (2016)

تنقید:

1۔جون ڈن شخصیت اور شاعری (1993)

2۔اقبال بحضور اقبال (1999)

3۔جون کیٹس شخصیت اور شاعری (2001)

نثر:

1۔ذوقِ تماشا (1993)

2۔جہانِ مہ وپروین (1997)

3۔دیدۂ دل (1998)

4۔کب رات بسر ہوگی (2001)

5۔آشوبِ آگہی (2007)

6۔مجھے ہے حکمِ اذاں (2012)

7۔ڈپریشن، علامات، اسباب اور علاج (2013)

خودنوشت:

1۔پردۂ سیمیں سے (چند سوانحی جھلکیاں) (2009)

ڈاکٹر شیخ محمد اقبال پر شائع شدہ کتب و جرائد

1۔ماہنامہ "سفید چھڑی" کا پروفیسر شیخ اقبال نمبر (1999)

2۔بیاضِ دل (مرتب: شاہد بخاری ایڈووکیٹ) (2005)

3۔ماہنامہ "سفید چھڑی" کا پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال کی نظم و نثر سے انتخاب نمبر (2005)

4۔ماہنامہ "رشحات" (لاہور) کا پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال نمبر (2007)

5 ۔سلسلہ وار مجلّہ "دستک" مری کا پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال نمبر (2007)

6۔حرفِ تمنا (مرتب: شاہد بخاری ایڈووکیٹ) (2008)

7۔ڈاکٹر شیخ اقبال شخصیت اور فن (مؤلف: تصور اقبال) (2011)

8۔ماہنامہ ''سپوتنک''لاہور کا ڈاکٹر شیخ اقبال نمبر (2012)

9۔خصوصی گوشہ ماہنامہ ''سرگزشت'' کراچی (2013)

10۔خصوصی گوشہ سہ ماہی ''بےلاگ'' کراچی (2013)

11۔خصوصی گوشہ ''روزنامہ کشمیر پوسٹ انٹرنیشنل'' اسلام آباد (2013)

12۔ڈاکٹر گوہر نوشاہی کی زیرِ نگرانی ''پروفیسر ڈاکٹر شیخ اقبال کی غزل گوئی'' پر عاصمہ قمر اعوان کا ایم۔اے اردو کی سطح کا تحقیقی مقالہ (سیشن 2007-08)

13۔خصوصی گوشہ سہ ماہی ''خیال وفن'' لاہور اودحہ (2013)

14۔خصوصی گوشہ ''راوی لہر'' شیخوپورہ (2015)

زیرِ طبع:

1۔The Impact of British Poets on Iqbal

(پی۔ایچ ڈی کا تحقیقی مقالہ)

2۔تخلیقی جوہر

فہرست

مُڈھلی گل

ایہ گل میرے پلے وی نہیں پئی کہ میں پنجابی وچ شعر کہن وچ اینی دیر کیوں کیتی۔ اُنج تے شعر کہنا کسے وی زبان وچ کسے دے وس وچ نہیں، کوئی دعوٰی کرے کہ میں شعر کہن لگاواں کجھ چنگا نہیں لگدا، ایہ تاں سنیاں اے تے لگداوی اے کہ شاعری وی دین اے اُس دین آلے دی جہڑا سب کجھ دیندا اے۔ فیر وی مینوں چاہی دا سی کہ میں پنجابی وچ لکھناں بہت پہلےتوں شروع کر دیندا۔

میں اپنی بہت ساریاں لکھتاں وچ دسدا رہیا واں کہ میری جنم بھوی مشرقی پنجاب دا شہر کرنال سی۔ پر ایہ گل بھلنی نہیں چاہیدی کہ کرنال متحدہ پنجاب دا ای شہر سی تے پورا پنجاب مسلماناں دا حصہ سی، مسلم لیگ دا ایہی مطالبہ سی۔ علامہ اقبال ہوراں ۱۹۳۰ وچ جہڑا خطبہ الہ آباد وچ دِتا سی اوہدے وچ جہڑے صوبے اوہ مسلماناں لئی ضروری سمجھدے سن اوہناں وچ پنجاب سب توں زیادہ ضروری سی تے ایہ گل انگریزاں نے وی من لئی سی، ہندو وی ایس تے متفق سن، فیر کیہ ہویا، خورے کیہ ہویا، پنجاب دے دو ٹوٹے ہو گئے۔ ایہ زیادتی سی، اک سازش سی، جے کر ایہ نہ ہوندا تے پنجاب اَج وی سانجھا ہوندا تے کرنال وی پنجاب دا حصہ ہوندا، تے اِنج میرا تعلق اوس پنجاب نال ہوندا جہڑا ساڈا ساریاں دا پنجاب سی۔ بھانویں ہن مشرقی پنجاب نوں بھارت نے تن صوبیاں وچ تقسیم کر دِتا ہویا اے تے کرنال شہر صوبا ہریانہ وچ

شامل ہو گیا اے۔اے کدے نہ ہوندا، جے کر اوہ ہوندا جہڑا ساڈا حق سی، ساڈی خاہش سی، ایہ لئی میرا تعلق پنجاب نال اے تے پنجاب نال ای رہئے گا۔زبان کوئی وی ہووے ۱۰، ۲۰ کوہاں بعد اِک نویکلی صورت اختیار کرلیندی اے۔اس واسطے کرنال دی بولی پنجابی تے نہیں سی پر پنجابی تو وکھ وی نہیں سی بہر حال پاکستان دے بہت سارے لکھاریاں وانگر میں اردو وچ لکھنا شروع کیتا ایہ فطری سی ایس واسطے کہ اسی گھر وچ اردو بولدے ساں تے سکولاں کالجاں وچ وی اُردو پڑھدے ساں تے ساڈے منے پرمنے شاعر وی اُردو وچ لکھدے رہئے۔ وَلی توں اقبالؔ تیکر اسی جہڑے جہڑے شاعر پڑھے اوہ اردو دے شاعر سن۔ایس لئی اردو وچ شعر کہنا فطری جاپدا سی۔

مینوں یاد اے کہ کوئی سن ۱۹۸۴-۸۵ وچ میں اک پنجابی غزل لکھی سی پر اوہ پتہ نہیں کتھے گواچ گئی، لبھی نہیں فیر ویلا گزر دا گیا، فیر میں پنجابی وچ کجھ نہیں کہیا۔ میرے جانکار جان دے نیں میں انگریزی دا طالب علم رہیا واں تے انگریزی ای میں پڑھائی اے، ایہ وی ممکن سی کہ میں انگریزی وچ شعر کہنا شروع کر دیندا پر انج ہویا نہیں ایس لئی وی کہ شاید میں سوچدا ہوواں کہ میری انگریزی شاعری نوں کون پڑھے گا۔ شاعر دا ایہہ بڑا مسئلہ ہوندا اے کہ اوہ جو کجھ کہندا اے اوہ سنان لئی کہندا اے پر فیر خورے کس طرحاں انگریزی شاعری ہونا شروع ہو ئی تے میری کتاب Love's no crime چھاپے چڑھ گئی، اوہنوں کجھن آلے تے گھٹ ای نیں پر جہڑے سمجھدے نیں اوہناں چوکھی تعریف کیتی اے۔ ایہناں دناں وِچ ای میرے متر تے پنجابی دے سرکڈھویں شاعر آتش کیانی ہوراں نے کجھ اس طراں مینوں قائل

کیتا کہ میں پنجابی وچ شعر کہنا شروع کر دِتے۔

متر و میں سمجھدا ہاں اگر شاعر نوں وزن دا احساس ہو جاوے تے اوہنوں اوہ زبان وی آندی ہووے جہدے وچ اوہ شعر کہنا چاہندا اے تے شعر ہوا ای جاندے نیں۔ ایہ گل وی دلچسپی توں خالی نہیں ہووے گی کہ جدوں میں پنجابی وچ کجھ کہنا شروع کیتا تے کجھ غزلاں فارسی دیاں وی ہو گیاں سن۔

ایس ویلے میں دسناں چاہناواں کہ میں پنجابی وچ کجھ لکھن دی کوشش کنج کیتی۔ایہ کوئی حیرت دی گل نہیں اسی سب جہڑی رہتل وچ ساہ لینے آں اوہ پنجابی اے، ایس واسطے پنجابی زبان توں وکھ ہو کے کوئی رہ سکدا ای نہیں، فیر جتھوں تیکر میری ذات دا سوال اے میں ہر زبان نال پیار کردا رہیا واں ایس کر کے کہ مینوں ہر انسان نال پیار اے۔جنہوں میں پیار کرنا واں اوہ جہڑی زبان وی بولے اوہ مینوں پیاری لگدی اے، زبان تے انسان دی پچھان اے، ایہی وجہ اے کہ خورے کدوں توں مینوں پنجابی شاعری نال دلچسپی رہی، ریڈیو توں نشر ہون والا مشاعرہ شاید ای ایسا ہووے جہڑا میں نہ سنیا ہووے۔فیر میرے سسرال دی زبان پنجابی سی، اوہناں دا تعلق امرتسر نال سی، ایس توں علاوہ پنجابی بارے جہڑی وی تقریب ہوندی میں اوہدے وِچ شامل ہوندا رہیاں۔ بابا بلھے شاہؒ دا کلام ہووے یا وارث شاہ دا، سلطان باہوؒ دا کلام ہووے یا شاہ حسین دا۔اوہنے مینوں ہمیشہ متاثر کیتا فیر سرگودھے شہر وچ جہے وی مشاعرے ہوئے اوہناں وچ پنجابی شاعراں دی بہت وڈی تعداد ہوندی سی اوہناں دا کلام وی مینوں ہمیشہ اپنے ول کھچدا رہندا سی۔ میں آتش کیانی ہوراں دا ذکر کر چکا واں پر مینوں پنجابی شاعری وَلّے دھروکن وچ پنجابی دے مہان شاعر اخلاق عاطف

ہوراں دا وی بڑا حصہ اے۔ نسیم اقبال بھٹی ہوریں پنجابی زبان و ادب وچ ڈُبے ہوئے نیں اوہ میرے بڑے ای پیارے متر نیں اوہناں نے وی میری بڑی حوصلہ افزائی کیتی۔ ایسے طرحاں مومن ہاشمی ہوریں وی ایس خاہش دا اظہار کردے رہئے کہ میرا پنجابی کلام چھپنا چاہی دا اے میں جدوں ۳۰۔۴۰ غزلاں تے نظماں لکھ لئیاں تے اوہنوں اخلاق عاطف ہوراں پڑھیا تے مینوں بہت چنگے مشورے دِتے۔

بہر کیف ہُن پنجابی وچ کجھ کلام ہو گیا اے ایس دے موضوعات اردو کلام توں کجھ زیادہ وکھ نہیں کیونکہ شاعری کسے زبان وچ وی ہووے جذبیاں دی کہانی بیان کردی اے۔ ہاں زبان دا اپنا اپنا رنگ ہوندا اے اپنا اپنا ذائقہ، اس حوالے نال ہو سکدا اے کہ کجھ نویں خیال وی پنجابی شاعری دا حصہ بن گئے ہوون پر میں ایہ گل واضح کر دیناواں کہ پنجابی شاعری وچ میری اردو تے انگریزی شاعری دے اثرات ضرور موجود نیں۔ میں بعض انگریزی شاعراں دے کلام تے نظماں توں متاثر ہو کے کجھ ایہو جیہا کلام وی لکھیا اے جنہاں نوں پڑھ کے جون ڈن، کیٹس، براؤننگ تے ہور بوہت سارے یورپی شاعراں دے اثرات نظر آون گے۔ پر کوشش ایہ ای رہی اے کہ سارا عمل تخلیقی طور تے ہووے کسے شاعر دے کلام دا چربا لے کے شعوری طور تے شعر کہنا کوئی پسندیدہ گل نہیں، بہر حال جون ڈن دیاں بعض نظماں نے تے مینوں بہت متاثر کیتا اے تے سولہویں صدی دے اس انگریزی شاعر دی بعض نظماں دے بعض خیالات میری پنجابی شاعری وچ ویکھے جا سکدے نیں۔

پنجاب دھرتی دے میرے اُتے بڑے احسانات نیں۔ ایس واسطے میں اپنے آپ نوں پنجاب دھرتی دا وسنیک بلکہ اوہنوں اپنی جنم بھومی آکھن وچ کوئی

ہچکچاہٹ محسوس نہیں کردا۔ پنجابی شاعری کردیاں ہویاں مینوں اپنے بہت سارے ہور متراں دا وی تعاون رہیا اے تے میں اوہناں دے سامنے اپنا کلام پیش کردا رہیا واں جنہاں وچ شاہد بخاری، سعید احمد بودلہ، سید نسیم الغنی، شاہد اسلام دانش، اقبال نثار، تنویر احمد، محمد ریاض تے ہور کئی متر شامل نیں۔ میری خوش بختی اے کہ میرے لاہور قیام دے دوران جیہڑے پنجابی شاعر میرے متر بنے اوہناں نے وی میری پنجابی شاعری اُتے اپنے خیالات دا اظہار کیتا جنہاں وچ راجہ رسالو (مرحوم) تے اسلام شاہ (مرحوم) شامل نیں۔ بہر حال چنگا یا ماڑا جیسا وی میں پنجابی وچ لکھ سکیاں ایہ میں اپنے پڑھن والیاں دی نذر کر دتا اے آں۔

پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال

0300-4489399

حُسن محبت تے خلوص دی آواز ''نہ عشق نوں لیکاں لائیں''

شاعر صرف قِصا گو نہیں ہوندا جو گزرے سمے دے واقعات نوں پانی وچ مدھانی پھیر پھیر کے سناندا جاوے۔ شاعر اخباری رپورٹر یا میڈیا اینکر پرسن وی نہیں ہوندا جو کسی اجوکی خبر نوں مرچ مسالے نال تِرکھا کر کے لوکائی تیکر اپڑاوے ' تے شاعر کوئی نجومی وی نہیں ہوندا جو ستاریاں دی چال دے زائچے بنا کے چنگے یا مندے مستقبل بارے دَسے۔ باشعور شاعر' لاشعوری طور تے ایہ سبھ کجھ سوچدا لکھدا تے بیان ضرور کردا اے، پر صرف اشارے کنائے دی رمز وچ تے استعاریاں دی ورتوں نال۔ میری ایس رائے دی سچائی دا ثبوت باشعور شاعر دے ایہناں چار مصرعیاں توں وی مِلدا اے۔۔۔۔

بندا چاہوے تے کیہ نہیں کر سکدا
مُنیا' ویلا دی تنگ توں تنگ آندا اے
رانجھا' تخت ہزاریوں ٹُرے تے سہی
وُراں بیٹھ سیالاں دا جھنگ آندا اے

جگت مشہور پنجابی رومانی داستان 'ہیر رانجھا' دے مرکزی کردار دے سُچے عزم تے پکے اِرادے نوں مثال بنا کے مشہور پنجابی شاعر اُستاد دامن نے ایہ شعر اج توں کوئی پنجاہ سٹھ ورھے پہلاں آکھے سن' تے ایس ویلے جدوں پروفیسر ڈاکٹر شیخ اقبال دے پنجابی شعر پراگے 'نہ عشق نوں لیکاں لائیں' دا کمپوزڈ مسودا میرے ساہمنے آیا اے تے اُستاد دامن دے ایہ شعر میرے لاشعور وچ گونجن لگ پئے نیں' تے میں پورے دھیان گیان نال کہہ سکدا ہاں اُستاد دامن نے ایہ شعر شیخ اقبال واسطے آکھے سن۔ پروفیسر ڈاکٹر شیخ اقبال دے زندگی سفر چوں چالیہ ورھیاں دا چشم دید گواہ ہون پاروں میں ایہ گل صرف آکھدا ای نہیں سگوں سو فیصد

سچائی نال تسلیم وی کردا ہاں کہ فکر تے عمل سرناویں شیخ اقبال زندگی دی رنگین تے سنگین داستان دا اجہا باعمل رانجھا اے جہنوں اکھیاں راہیں حیاتی دی ہیر سلیٹی دے درشن بھاویں نصیب نہیں ہوئے پر ایہنے اپنے من دی بصیرت نال حیاتی دی ہیر دی سُندرتا دے دکھو ونگی لشکارے اِک وار نہیں سینکڑے واریں ویکھے نیں۔ زمین توں بہت وڈا گولا ہوکے جیکر سورج ایہنوں چانن ونڈے تے ایہ ایڈی وڈی گل نہیں' ایس توں بہت وڈا کارناما (اُ کا معمولی جہی شے ہوکے) اپنے آل دوالے نوں رُشنان دے جتن کرن والا جگنو انجام دیندا اے۔ دھن بھاگ شیخ اقبال دے کہ ایہناں دی زندگی اجہے جتن کردیاں گزر دی پئی اے۔

اِک سکول ماسٹر دے گھر جنم لین والے شیخ اقبال نال زندگی نے نِکی عمر توں ای پتھر دِل بھرجائی ورگا ورتارا اِنج ورتیا کہ ایس طوکڑے جہے رانجھے دی اکھیوں چانن کھوہ کے ایس نوں انھیریاں راہواں دے وَس پا دِتا سی۔ کوئی تھوڑ دِلا راہی ہوندا تے انھیرے پینڈیاں دے جھکھو جھولیاں وچ گواچ کے مٹی نال مٹی ہوگیا ہوندا' پر شیخ اقبال نے انھیریاں نوں روشن کرن دا اپنے من اندر عزم تے حوصلے دا اجہا بھرواں مُچ مچایا' جہدی لو تے رِنکھ نوں رہنما بنا کے ایہناں نے ریاضتی کشتی نال ویلے دے چنھاں چوں لنگھدیاں عمل دے بیلے اپڑ کے تخن دی ہیر سلیٹی دے درشن پان نوں اپنی منزل مِتھ لیا سی۔ فکر تے عمل دے ایس رانجھے نوں وی لُڈناں تے مولویاں جہے کئی سماجی کرداراں نے کراہے پان دی کوشش کیتی ہووے گی' پر میں جان داہاں کہ چنگے چوکھے نمبراں نال ایم اے اُردو تے ایم اے انگلش کرن توں بعد ڈاکٹریٹ دی ڈگری لے کے' تے فیر تریہ ورھیاں تیکر کالج تے یونیورسٹی دے طالب علماں نوں مہربان اُستاد طور پڑھا کے شیخ اقبال نے ناصرف 'اکھاں والیاں دے ایس سماج' وچ اِک نویں مثال قائم کیتی سگوں اپنی جدوجہد تے احساس دے دشمن' اِک سماجی کیدو کردار (گلاں گلاں وچ کول گپے تکن والے

سرگودھے دے مشہور اِک پروفیسر تے پرنسپل) دے ایس ہنکار نوں وی غلط ثابت کیتا ''بینائی توں محروم شخص نے کیا پڑھنا اور کیا پڑھانا ہے'' ایہی نہیں سگوں پروفیسر ڈاکٹر شیخ اقبال نے اپنی اولادنوں وی چنگا چوکھا پڑھایا۔ ایس توں علاوہ حق حلال دی کمائی نال بینائی توں محروم لوکاں دی تعلیم تدریس تے خدمت دا ادارا ''سفید چھڑی مرکز'' قائم کر کے اوہناں نوں سماج دے مفید شہری بناون دا سماجی جہاد کر دے پئے نیں۔ ادب سرناویں شیخ اقبال دی فکری جاگرتی نعت کوئی، اردو شاعری، انگلش شاعری، انگلش کلاسک منظومات دے تراجم تے نثری لکھتاں دیاں شائع شدہ ڈیڈھ درجن کتاباں توں ثابت ہو چکی ہوئی اے۔

ایس پراگے دی شاعری سرناویں کجھ آکھن توں پہلاں، شیخ اقبال بارے ایہ ذاتی گلاں لکھن دا مقصد ایہناں دی شاعری دی ایس صفت نوں نمایاں کرنا اے کہ ایہناں دے کسی شعر وچ، بے ہمتی، تھوڑدِلی، مایوسی تے دنیاداری دے منفی رویے دی کوئی گل یا گلا اُلاہما نہیں مِلدا۔ اُردو شعر پراگیاں راہیں ساہمنے آن والی ایہناں دی شاعری بجریاں سوچاں تے شگفتہ بیانیاں دا من موہنا پُھل دستا اے جہدے اِک اِک پُھل چوں اُٹھدیاں محبت تے مہربان خشبودیاں لپٹاں پڑھن والیاں دے مناں نوں مہکاندیاں نیں۔ ایسے کارن پچھلے کئی ورھیاں توں میں شیخ اقبال نوں پنجابی شاعری کرن لئی پریردا رہیا ہاں، پروفیسر ریاض احمد شاد دی پنجابی غزل شیخ اقبال نے ہمیش پسند کیتی، پنجابی شاعر آتش کیانی جِنا چر سرگودھے رہیا ایہناں دے من اندر پنجابی دی جوت جگاندا رہیا، کہانی کار نسیم اقبال بھٹی نال وی شیخ اقبال نوں خاص اُنس اے ایہ سارے فیکٹر بھاویں شیخ اقبال لئی پنجابی لکھن دے محرک بنے ہون گے پر اصل گل وارث شاہ دی گل تے ہی مُکدی اے ''وارث تنہاں دے باغ قلوب اندر'' پنجابی دا انکھا باغ تے شیخ اقبال دے من اندر پہلوں توں لگیا ہویا سی پُھل پُھل ہُن پنگرے نیں۔ نہ عشق نوں لیکاں لائیں دا مسودا پڑھ کے میتوں بہت خشی ہوندی

پئی اے کہ حیاتی دے پینڈے دا ایہ باعزم رانجھا ہُن پنجابی شاعری دی ہیر دے بیلے میکر آپُجیا اے۔

نہ عشق نوں لیکاں لائیں، شیخ اقبال دا پہلا پنجابی شعر پراگا اے۔ مادری زبان اُردو ہون وجھوں ایہناں دے شعراں وچ پنجابی دا شہری لہجا زیادا نمایاں اے۔ ایس پراگے دیاں غزلاں نظماں وچ کسے تھاویں فلسفے دار گنجھلاں وی نظر نہیں آندیاں۔ سادے اکھراں تے سِدھے مصرعیاں وچ دل نوں چھوہن والا احساس نوں ٹمکان والا تے من نوں موہن والا شاعرانا اظہار اے جہدی سادگی وچ سُہپن تے سچائی دے جھلکارے موجود نیں۔ ایہا ہونا کوئی انہونی گل نہیں کہ شیخ اقبال آپ وی سِدھا تے سچا انسان اے۔ ایہدے ظاہر تے باطن وچ کوئی تضاد نہیں، فکر تے عمل وچ کوئی ڈیچھیڑ نہیں۔ میں سمجھداں، ظاہر باطن تے فکر عمل دی ایسے اکساہرتا نے شیخ اقبال نوں عملی زندگی وچ کامیاب انسان دا رُوپ دین دے نال نال باشعور شاعر دا منصب وی عطا کیتا اے۔ شاعر یا شاعری بارے گل کر دیاں میرا موقف ہمیشا ایہ رہیا اے شاعری کسے دی وی ہووے شعر کوئی وی ہووے، اپنی تفسیر آپ ہوندا اے ایہناں دی تفسیر کرن لئی لفظاں دے لفافے کھولن توں میں ہمیشا گریز کرداں، پر ایس پراگے دی پنجابی شاعری وچ میتوں کئی تھاویں سادگی دے اوہلے توں جھات ماردی سوہل تے سُندر رُت نے اپنے ول کھچیا اے۔ جویں کہ ایہ شعر۔

ہیری آندی اے فیر آ کے مُڑ وی جاندی اے
حیاتی روگ بناون دی کوئی لوڑ نہیں
اوہ آپ سوہنا اے ہر شے نوں سوہنا کردے گا
ایہ کندھاں بُوہے سجاون دی کوئی لوڑ نہیں (ص ۶۷)
میتوں مال تے جان دی پیارے نیں پر بُوہا کُھلا رکھنا واں

جہڑا جان تے مال دا مالک اے اوہ پھیرا پاوے کدے کدے
میتوں ہور تے کوئی خوف نہیں میں پتھر ہونوں ڈرنا واں
کوئی زخم لگاوے کدے کدے کوئی تیر چلاوے کدے کدے
(ص۸۵)

میں پُھلاں دا پُجاری آں مری جند جان وکھری اے
میں اکھراں دا کھڈاری آں مری جند جان وکھری اے
کوئی بخشیش بی بی جی' کوئی خیرات باؤ جی'
میں چاہت دا بھکاری آں مری جند جان وکھری اے
(ص۵۵)

ایہ کیہ جینا' اوہی فجراں اوہی شاماں روز
اوہی چن تے اوہی تارے اوہی پُھل تے پَھل
اوہی محبت اوہی نفرت اوہی کار ویہار
میریا ربا! اپنے فن دا کوئی کرشما ہور (ص۸۳)

قدم مقدم اُتے ہوراں دے سہاریاں دی لوڑ جہدی مجبوری ہووے' فیر وی اوہ ایس لوڑ نوں اپنے لئی سلوڑ سمجھے' تے اوس دے ضمیر دی جاگرتی سلاہنا دی حق دار ہوندی اے۔ جہدے آون دی اُڈیک رکھے پر اوس دے سواگت نوں ایہ سوچ کے رُو ہے باریاں سجاون دی کھیچل نہ کرے' کہ آون والا آپ اینا سوہنا اے' کوئی سجاوٹ اوہدی سُندرتا ساہمنے حیثیت نہیں رکھدی' ایہ سوچ محبوب دے حُسن توں زیادا شاعر دے باطنی حُسن دی ترجمان اے۔ مال تے جان کہنوں پیارے نہیں ہوندے؟ پر شیخ اقبال اپنی جند جان دے مالک دی اُڈیک وچ اٹھے پہر اپناہو ہا کھلا رکھدا اے' پتھر ہونوں ڈردا شاعر اپنے محبوب ولوں

آندے تیراں توں لگدے پَھٹاں نوں پسند کردا اے' ایہ سوچ نُکتہ وی بہت قدر جوگ اے۔ حال سمے جدوں ہر کوئی اپنی اصلیت دا کوجھ لکاون لئی بہروپ وٹائی پھردا اے' اپنے اندر لے سچ داآن جھک اظہار کرنا بڑی اوپری تے جرات والی گل اے' پُھلاں دا پُجاری ہونا' اکھراں دا کھڈاری ہونا' چاہت دا بھکاری ہونا' کوئی جُرم نہیں پر ای سارے ایہ سبھ کجھ ہوون دے باوجود ایہدا اقرار کرن توں ڈردے ہاں' شیخ اقبال ایس منافق سماج وچ سچ دے ایجہے ان جھک اظہار تے اقرار پاروں سلاہنا دا حق دار اے۔ روز دیہاڑ دیاں فجراں' شاماں محبتاں' نفرتاں تے کار ویہار دی اِکساہرتا توں اُکیا شاعر جے رب ساہمنے کسی نویں کرشمے دا سوال کرے تے اوس دے شعور دا آدرمان کیتا جانا چاہیدا اے۔

نہ عشق نوں لیکاں لائیں' وچ شیخ اقبال کی فکری نوہنکلتا دے ہور وی کئی پکھ نیں' پر فیر اوہو گل کہ میتوں لفظاں دے لفافے بنانا پسند نہیں۔ عشق تے شاعری دی مُشک دا سواد ایہناں وچ گھب کے رتا جاوے تے سواد دُونا تینا ہو کے چس دیندا اے' پر میں ایہ ضرور آکھاں گا کہ شیخ اقبال دی شاعرانا سوچ دے سارے ہی پکھ سواد لے نیں' جویں جویں تُسی ایہ پراگا پڑھدے جاوو گے میری رائے نال سہمت ہوندے جاوو گے۔ حُسن 'محبت' خلوص تے انسانی قدراں دی وڈیائی دے گوڑھے جذبیاں نال گُھمی شیخ اقبال دی شاعری دا میں شروع توں ای قدردان ہاں' ایس وجھوں وی کہ اپنے دُکھاں دے رونے تے ہر کوئی روندا اے پر اپنے دُکھاں دی حد توں اگانہہ ودھ کے دوسریاں دے دُکھاں دا چارا کوئی ورلا ہی کردا اے۔ شیخ اقبال دے ایس پنجابی شعر پراگے دی اشاعت وچ میری ڈھیر خوشی وی شامل اے۔ ایہ پراگا پڑھ کے میں یقین نال آکھ سکدا ہاں' زندگی دی رنگین تے سنگین کہانی دا ایہ باعمل رانجھا سُن پنجابی بیلے وچ اپڑ کے شاعری دی ہیر سیالن دے رنگلے پلنگ اُتے بہ کے غزل تے نظم دی کھلی چوں منظوم تے سُریلیاں تاناں بکھیرن دی منزل

اُتے اپڑ گیا اے۔ میں جان داہاں ایس منزل اُتے شیخ اقبال ایویں سکھالا جہانہیں اپڑیا۔ نہ عشق نوں لیکاں لائیں دی اشاعت دا سواگت کردیاں میں آس رکھدا ہاں کہ جویں جویں پنجابی شاعری دی ہیر سیالن شیخ اقبال نوں اپنے رنگلے درشن دان کردی رہوے گی ایہناں دی پنجابی شعر نخلی دیاں تاناں ہور سریلیاں تے من موہنیاں ہوندیاں جان گیاں۔ واقعی اُستاد دامن ہوراں سچ آکھیا سی ۔۔۔رانجھا تخت ہزاریوں ٹُرے تے سبھی پَراں پیٹھ سیالاں دا جھنگ آوندا اے۔

اخلاق عاطف

صدر مجلس میاں محمد۔ضلع سرگودھا

0302-3303463

پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال۔۔۔ڈونگھے خیالاں دا ونجارا

پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال ایم اے انگلش،ایم اے اردو،ایم فل، پی ایچ ڈی، پاکستان ایسوسی ایشن آف دی بلائنڈ دے صدر، نثر، نظم، تنقید، شاعری ہر میدان دے تارو،عوام تے حکومت ولوں بڑے بڑے اعزازات وصول کرن والے، وسیع علم دے مالک، ڈھیر تجربہ رکھن والے، بڑیاں بڑیاں رُجھاں تے ذمہ داریاں نوں قابلِ فخر انداز نال نبھان والے، علم تے دانش دے ایس وسیع تجربے نوں اپنی شاعری وچ ڈھالن ول وی ٹُر پئے نیں۔ اوہناں دے ایس کلام نوں تک کے ایہ پتا چلدا اے جے اوہ پنجابی شاعری نوں اپنی علمیت نال مالا مال کر رہے نیں۔ ایڈی وڈی شخصیت دا پنجابی شاعری ول توجہ دینا پنجابی ادب لئی اک سرمایہ تے ایس ادب وچ خوبصورت وادھا اے۔ اوہناں دے سارے کلام نوں پڑھن توں بعد کسے دے گمان وچ وی ایہ گل نہیں آوندی پئی ایس بصیرت افروز کلام دا مالک بصارت توں محروم اے۔ ایہ زمانے دے لوکاں دیاں بند اکھیاں نوں کھولن والا، دلاں دیاں گہرائیاں وچ اُترن والا شاعر اے۔ ایہدے شعراں توں ایہ لبھدا اے۔ جے ایہدے سینے اندر اَگ دا اک سمندر اے۔ ایہناں دا نورِ بصیرت عام ہو جاوے تے انساناں دے سارے دکھ مک جان۔ ایہناں دا کلام کسے سرخی پاؤڈر، کریم تے کسے میک اپ دے سامان دا محتاج نہیں۔ ایہدے وچ ساریاں خوبیاں کسے زیور دیاں محتاج نہیں۔ سادہ پر دلکش، شہد توں

مٹھا، رواں دواں، عوام تے خواص وچ یکساں مقبول۔ اوہناں کول اج دے انسان تے معاشرے دا شعور اے۔ اوہدے دل دی آوازاے۔ اوہناں دی فکر مضبوط، عوامی رنگ مطالعے دی گہرائی تے عوام دے دلاں دی پکار۔ اوہ دیپک راگ نوں ملہار نال ٹھنڈا کر کے پیش کردے نیں۔ اوہناں دا لہجہ نویکلا اے۔ اوہ انقلابی روح دے مالک نیں تے سمندر دی لہراں والی تڑپ رکھدے نیں۔ عمل دے پرچارک نیں، بلند نظریات والے، مظلوماں دے سچے ہمدرد، بصیرت دے مالک، سچائی دے علمبردار، اُچیرے سوجھ وان ہن۔ ایس تعارفی کلمات وچ جہڑے دعوے کیتے گئے نیں۔ اونہاں دی دلیل دے طور تے نمونہ کجھ شعراں دا حاضر اے۔

حضورؐ نال پیار تے اسوہ حسنہ دا بیان ملاحظہ ہووے۔

قولاں دی روشنی کہتے عملاں دی روشنی
تھاں تھاں تے روشنی اے رسالت حضورؐ دی
دنیا نہ بوہے بوہے تے جند رولدی پھرے
رکھے نظر دے ساہمنے سیرت حضورؐ دی

عشقِ رسولؐ بارے کہندے نیں۔

لکھاں ہزار بادشاہ سر تے مرے سوار
لکھ شکر میرے دل تے حکومت حضورؐ دی

نا امیدی توں دور حوصلے نال بھرپور مستقبل ول ایس طرحاں بلاندے نیں۔

جے ڈگ پئے آں مری جان! اُٹھ وی جاواں گے
اسانوں حوصلے ڈھاون دی کوئی لوڑ نہیں

اک دوجی تھاں تے دوجے انداز وچ کہندے نیں۔

ساہ ایس اُمید تے قائم نیں
کوئی آندا اے کوئی آندا اے

بصیرت ول ایس طرحاں دھیان دواندے نیں۔

ایہ اکھیاں بنیاں نوٹن نوں
جہڑا ویکھی جاندا کملا اے

بلند خاہشاں دے خلاف۔

سدھراں مار مکایاں اے
سفنیاں ڈھیر ستایا اے

عاجزی تے انکساری:

میں اپنیاں ساریاں لکھتاں وچ
کوئی گل سیانی لبھنا واں

حب الوطنی:

برسات دی آندی جاندی اے، بدل وی گجدے وجدے نیں
مری ورھیاں سڑدی دھرتی دی کوئی تریہ بجھاوے کدے کدے

حقیقت بیانی:

کتاباں نال اپنا دل سدا پرچائی رکھنا واں
میں کج ہساں میں کج رواں نہ فرصت اے نہ ہمت اے

پنجاب دے رہن سہن دا حوالہ:

کدے کچا کوٹھا دسنا ایں
کدے بلخ بخارا لگنا ایں

میتوں دشمن کسراں لبھدا، جے لبھدا تاں کنج دسدا
مرا دشمن سی ماں جایا میں کہنوں کہنوں دساں

غزلاں توں اڈ ڈاکٹر صاحب نے نظماں وچ وی اختصار تے پختگی دا کمال وکھایا اے۔ نظم ''کڑی جادو دی پُڑی'' ملاحظہ ہووے

اک کڑی دا حال سی پچھیا
اوہ نہ بولی کجھ
پچھدا پچھدا حال میں اوہدا
بھُل گیا اپنا حال

''خالی جھولی''، ''یاراں نال بہار'' تے ''ربا کجھ ہور'' سادہ تے جامع نظماں نیں۔ روزمرہ سادگی تے بے ساختگی۔

مرے کولوں لنگھ گئی لاری میں بیٹھا ویہندا رہ گیا
سب بہ گئے وارو واری میں بیٹھا ویہندا رہ گیا

دل کافر، پیار دی جگی، ایہناں نظماں وچ اجیہے موضوعاں تے اپنے پختہ نظریات دسے نیں۔ زندگی گزارن بارے مشکلاں دا تذکرہ۔

اقبال سمندر جندڑی وچ
ڈُب ڈُب کے ترنا پیندا اے

بلھے شاہ آکھیا، کیہ جاناں میں کون، ڈاکٹر صاحب کہندے نیں۔

چڑھاون میتوں سولی تے بھلے قاضی جی، ملاں جی
نہ نوری آں نہ ناری آں، مری جند جان وکھری اے

قولاں دی پکیائی دا انج اعلان کردے نیں۔

جاندی اے جان تے جاوے
توں اپنا قول نبھاویں

تغزل تے وصل دی کیفیت دا بیان۔

تیری یاداں دے پھل مہکن میں جا گلزار کیہ کرنا
مرے گھر وچ بڑی رونق، میں جا کے باہر کیہ کرنا
دل اوس دا آلہنا اپنا جدوں آوے جدوں جاوے
اسیں آں پیار دے پنچھی اساں بن پیار کیہ کرنا

دوجے وڈے شاعراں وانگوں تعلّی دا انداز انج اے۔

میرے گیتاں دیاں دھماں مرے شعراں دے چرچے نیں
عجب جادو جگاندا ساں، نہ ہن اوہ دن نہ اوہ راتاں

زندگی چناں دی طراں گزارن بارے کہندے نیں۔

ککھاں دی اوقات کیہ یارو
واء دا بُلا چُک کے لے گیا

روزمرہ دے واقعیاں دابیان۔

دیکھ پڑھاکو پچھے رہ گئے
بے استادا نمبر لے گیا

اپنے کلام وچ ملک دی مہنگائی، بے روزگاری، عوام دشمنی، خراب حالت تے اوہناں دے جذبیاں دی ایہہ حالت کیتی ہوئی اے۔

تن دے اندر تندور بھکھدا اے
قہر آکھاں کہ پیار کیہ آکھاں

مکدی گل اے، پڑھے لکھے تے دانشور دا پنجابی شاعری وچ عصری شعور تے گہرائی والی گلاں نال خوبصورت اضافہ مبارک باد دا مستحق اے۔ ایہناں دی شاعری کتابی صورت وچ رؤف شیخ، منظور وزیر آبادی، زاہد نواز تے دوجے ایس عہد دے پنجابی شاعراں دے نال قدم قدم ٹردی اے۔ اوہناں دی کتاب تے کلام بارے توقع اے، نقاد حضرات ایہناں دے اُچے معیار نوں تسلیم کرن گے۔

سید اسلام شاہ (مرحوم)
سابق ڈپٹی کنٹرولر ریڈیو پاکستان لاہور

اک اجیہی شخصیت دا تعارف، جہڑی تعارف دی محتاج نہیں

پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال ہوری 15 مارچ 1945ء نوں یعنی پاکستان بنن توں دو سال تے تقریباً 5 مہینے پہلاں مشرقی پنجاب (بھارت) دے مشہور ضلع کرنال وچ پیدا ہوئے۔ مڈھلی تعلیم عام سکول توں حاصل کیتی۔ فیر رب سچے دے حکم تے حکمت نال آپ دی نظر جاندی رہی پر اوہناں اپنی ہر طرح دی جدوجہد نوں جاری رکھیا۔ جیویں علامہ اقبال ہوری فرماوندے نیں۔

ظاہر کی آنکھ سے نہ تماشا کرے کوئی
ہو دیکھنا تو دیدۂ دل وا کرے کوئی

مطلب ایہہ کہ اوہ اکھاں توں تے وانجے گئے پر اوہناں دل دیاں اکھاں نوں کھلیاں رکھیا۔

ڈاکٹر شیخ محمد اقبال ہوراں دا تعلق اک معزز تے پڑھے لکھے خاندان نال اے۔ گل کیہ علم اوہناں نوں گڑھتی وچ ملیا اے۔ اوہناں دے والد بزرگوار شیخ اللہ دیا صاحب ہوراں دا تعلق محکمہ تعلیم نال سی اوہ گورنمنٹ ہائی سکول خوشاب تے گورنمنٹ ہائی سکول سرگودھا وچ پڑھاوندے رہے نیں۔

پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال صاحب ہوری کامیاب ازدواجی زندگی بسر کر رہے نیں۔ اوہناں دا اک پتر تے دو دھیاں نیں۔ اوہناں اپنے بالاں نوں اعلیٰ تعلیم دوائی اے۔ اوہناں دا پتر تابش اقبال اک ملٹی نیشنل کمپنی پاکستان سیمنٹ فیکٹری وچ بطور

سینئر انجینئر کم کر رہیا اے۔ اوہناں دی اک دھی کوکب اقبال گورنمنٹ کالج کوٹ رادھا کشن ضلع قصور وچ انگریزی پڑھاندی اے تے دوجی دھی کشور اقبال ساہیوال ضلع سرگودھا وچ انگلش دی استاد اے۔ بچیاں توں وکھ اوہناں دی بیگم محترمہ بیگم اقبال ہوراں دی ڈاکٹر ہوراں دا پورا پورا ساتھ دِتا اے۔ اپنے قریبی عزیزاں دی مخالفت دے باوجود بیگم اقبال ہوراں اپنے والدین دی لج پالدیاں ہویاں نہ صرف ایہہ کہ اک نابینا شخص نال شادی کیتی سگوں ہر مقام تے ڈاکٹر ہوراں دا ساتھ دِتا۔

پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال ہوریں اعلیٰ تعلیم یافتہ نیں۔ اوہ ایم اے انگلش، ایم اے اردو، ایم فل (گولڈ میڈلسٹ) پی ایچ ڈی، سابق پروفیسر سرگودھا یونی ورسٹی، سابق پروفیسر پنجاب یونی ورسٹی لاہور، صدر پاکستان ایسوسی ایشن آف دی بلائنڈ ضلع سرگودھا، صدر تھنکرز فورم فار سوشل اپ لفٹ لاہور ڈسٹرکٹ ، بانی تے مدیر اعلیٰ ماہنامہ ''سفید چھڑی'' پروفیسر ڈاکٹر شیخ اقبال ہوراں بینائی توں وکھ دی رنگ برنگیاں مشکلاں دا سینہ ڈھاہ کے مقابلہ کیتا تے اپنا تعلیمی سفر جاری رکھیا، وظیفے لے اچیاں پوزیشاں حاصل کیتیاں۔ اوہ انگریزی وچ ایم اے کرن والے پہلے نابینا شخص نیں۔ نابینیاں وچ پہلے لیکچرار ہون دا اعزاز دی اوہناں نوں حاصل اے سرکاری تے غیر سرکاری اداریاں ولوں اوہناں نوں انعام تے اعزاز دی لمی لسٹ اے۔ چند انعام تے ایوارڈ تھلے دتے جاندے نیں۔

1۔ سکاؤٹنگ وچ خدمات۔ صدارتی ایوارڈ
2۔ سماجی خدمات وچ پنجاب سوشل سروسز ایوارڈ
3۔ پاکستان سوشل ایسوسی ایشن ولوں ستارہ سماج

4۔ ینگ سروئنس ویلفیئر سوسائٹی ولوں نشانِ خدمت
5۔ انجم آرٹ سوسائٹی وقاسم آرٹ سوسائٹی ولوں پنجاب انجم ایوارڈ
6۔ ایڈیٹر کونسل سرگودھا ولوں تن ایوارڈ (شیلڈ، گولڈ میڈل تے شاہین ایوارڈ)
7۔ پنجاب یونیورسٹی لہور ولوں تن شیلڈاں
8۔ گورنمنٹ کالج سرگودھا ولوں شیلڈ
9۔ قائداعظم لاء کالج سرگودھا ولوں شیلڈ
10۔ برائٹ فیوچر سوسائٹی ایس اے فاؤنڈیشن لہور ولوں قائداعظم گولڈ میڈل

پروفیسر ڈاکٹر شیخ اقبال ہوراں دیاں چھپیاں کتاباں دا ویروا۔

(۱) ساحل تشنہ لب (۲) سوالیہ نشان پہلا ایڈیشن (۳) سوالیہ نشان دا دوجا ایڈیشن (۴) اک ہم سفر اچھا لگا (۵) تلاوتِ دل (مجموعہ حمد و نعت)، (۶) Love's no crime (۷) جان ڈن شخصیت اور شاعری (۸) جان کیٹس شخصیت اور شاعری (۹) ذوقِ تماشا (۱۰) جہانِ مہ و پرویں (۱۱) دیدۂ دل (۱۲) کب رات بسر ہوگی (۱۳) آشوبِ آگہی (۱۴) یہ کافر دل نہیں مانا۔۔۔ اوہناں دیاں ۸ تا ۹ کتاباں چھپن لئی تیار نیں پروفیسر ڈاکٹر شیخ اقبال ہوری اردو تے پنجابی دے منے پر منے شاعر نیں، چند مثالاں حاضر نیں۔

ہمت کو زندگی کا ترانہ بنا کے جی
ہر غم کو قہقہوں کا نشانہ بنا کے جی
اقبال اور جینا ہے دو چار دن اگر
انسانیت کو ایک گھرانہ بنا کے جی

؎ میری سوچوں کو بینائی عطا کر
میرے جذبوں میں رنگِ زیست بھر دے
میں یخ موسم میں جم جاؤں نہ یارب
میرے قلب و نظر میں آگ بھر دے

؎ ہو ارادہ تو منزلیں آساں
راستوں کی کمی نہیں ہوتی

؎ تیری نگاہ سے دیکھیں گے زمانے کو
ہمیں تو اپنی نگاہوں پہ اعتبار نہیں
صبا کا فیضِ نظر ہے کہ مسکراتے ہیں
گلوں کو کوئی تبسم پہ اختیار نہیں

؎ جذبوں میں کسی چیز کو حائل نہ سمجھنا
مشکل بھی کوئی آئے تو مشکل نہ سمجھنا
جو آنکھ کہ غم ناک نہ ہو آنکھ نہیں ہے
جو رحم سے خالی ہو اسے دل نہ سمجھنا

؎ ارادہ میرے بس میں تھا ارادہ کرلیا میں نے
لکھا ہے کیا مقدر میں یہ میرا دردِ سر کیوں ہو

پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال دی اک لمی غزل دے چند شعر

ابھی لمحے سہانے ہیں تمہیں جانے کی جلدی ہے
ابھی اپنے زمانے ہیں تمہیں جانے کی جلدی ہے

ابھی تم نے پڑھی ہیں آنکھ کی دو چار تحریریں
ابھی دل کے فسانے ہیں تمہیں جانے کی جلدی ہے
ابھی کلیوں کے ہونٹوں پر تبسم کی لکیریں ہیں
ابھی گل مسکرانے ہیں تمہیں جانے کی جلدی ہے
مجھے تم سے لپٹ کر زندگی کی شام کرنا ہے
بڑے آنسو بہانے ہیں تمہیں جانے کی جلدی ہے
تمہاری شاخِ رعنائی پہ فن کے پھول کھلنے ہیں
مجھے کچھ گیت گانے ہیں تمہیں جانے کی جلدی ہے
تمہارے حسنِ فن افروز سے کچھ کام لینے ہیں
ہنر کچھ آزمانے ہیں تمہیں جانے کی جلدی ہے

میں اپنی گل بات نوں پروفیسر ڈاکٹر شیخ محمد اقبال ہوراں دے ایس شعر اُتے ختم کرنا واں۔ اوہ فرماندے نیں۔

جتنی کاٹو ہنسی خوشی کاٹو
زندگی ہے سزا نہیں ہے

راجا رسالو (مرحوم)
سابق آفس سیکرٹری پنجاب رائٹرز گلڈ۔ لاہور

اسیں تے عشق تماشا ویکھی بیٹھے آں
سانوں نہ ہُن چار رانجھا جھلا ای

نعتِ رسولِ مقبولؐ

میں نعت لکھ رہیا واں عنایت حضورؐ دی
میں راہ تے ٹر پیا واں محبت حضورؐ دی

قولاں دی روشنی، کِتے عملاں دی روشنی
تھاں تھاں تے روشنی اے، رسالت حضورؐ دی

دنیا نہ بوہے بوہے تے جند رولدی پھرے
رکھے نظر دے ساہمنے سیرت حضورؐ دی

لکھاں ہزار بادشاہ ہر تے مرے سوار
لکھ شکر میرے دل تے حکومت حضورؐ دی

اک نعت میں وی لکھ لواں قسمت بنا لواں
ہر دَور دی زبان تے مدحت حضورؐ دی

o

دل ہُت تڑپاندا کملا اے
خورے کیہ چاہندا کملا اے

اسی در توں اُٹھن والے نہیں
اوہ روز اٹھاندا کملا اے

اساں سیانے بن کے کیہ لینا
جہڑا شہر چلاندا کملا اے

سورج نوں مت کیوں آئی نہیں
مشرق نوں جگاندا کملا اے

ساہ کپڑا لیراں لیراں اے
تن اجے ہنڈاندا کملا اے

ایہ اکھیاں بنیاں نوٹن نوں
جہڑا ویکھی جاندا کملا اے

جہناں گیتاں نوں کوئی سن دا نہیں
دل ہن وی گاندا کملا اے

o

سدھراں مار مکایا اے
سفنیاں ڈھیر ستایا اے

بے دردی نوں دل دے کے
کیہ کیہ روگ لگایا اے

سفنیاں چِٹھی پائی اے
یاداں در کھڑکایا اے

کِن مِن کِن مِن ہنجواں دی
جندڑی دا سرمایا اے

غم تے میرا بھائی اے
غم تے ماں دا جایا اے

آساں ہجر ہنیری وچ
دیوا جہا جلایا اے

ویکھ بُتاں دی پوجا نے
مینوں بُت بنایا اے

o

کدے بھُل کے پھیرا پا سجنا،کدے آ سجنا، کدے آ سجنا
نیناں دی پیاس بجھا سجنا، کدے آ سجنا کدے آسجنا

میں اُجڑیا پجڑیا رہنا واں،کدے اٹھنا واں کدے ڈِھینا واں
مرے اُتے ترس وی کھا سجنا،کدے آ سجنا کدے آ سجنا

ہوراں نال اٹھدا بہنا ایں،میتھوں غصے غصے رہنا ایں
کیہ میتھوں ہوئی خطا سجنا،کدے آ سجنا کدے آ سجنا

جندڑی پئی ہاواں بھر دی اے، حسرت پئی دل وچ مَر دِی اے
عمراں دا روگ نہ لا سجنا، کدے آ سجنا کدے آ سجنا

سوکھے دن سارے مُک گئے نیں، ہُن سارے ہاسے رُس گئے نیں
ہُن کون اے ترے بِنا سجنا، کدے آ سجنا کدے آ سجنا

o

میںنوں سجناں اِنج تڑفایا، میرے سارے ہاسے مُک گئے
اوہ کدے نہ مُڑ کے آیا، میرے سارے ہاسے مُک گئے

میرے سارے دیوے بُجھ گئے، میرے سارے ہجن کھنج گئے
میںنوں کبڑی تھاں پرنایا، میرے سارے ہاسے مُک گئے

میں سارے جگ دا واسی، اُڑ دا ساں پکھواں وانگر
میںنوں عشق نے پھاہے لایا، میرے سارے ہاسے مُک گئے

میں عشق دے سارے ہلّے، ہر جا ہر ویلے جھلّے
دل نے مینوں مار مکایا، میرے سارے ہاسے مک گئے

ایہدی چھاویں بیٹھن والیاں مینوں بلدیاں دھپاں دِتیاں
میں کیہ پیار دا بوٹا لایا میرے سارے ہاسے مک گئے

o

میں اس دھرتی نوں کنج ورتاں نہ فرصت اے نہ ہمت اے
میں اندر ایہدے کیہ بیجاں نہ فرصت اے نہ ہمت اے

سمندر میرا جینا اے سمندر میرا مرنا اے
سمندر پار کیہ ویکھاں نہ فرصت اے نہ ہمت اے

میں اپنے آپ نوں سجنوں کتھائیں رکھ کے بُھل بیٹھا
کویں لبھاں کتھے ڈھونڈاں نہ فرصت اے نہ ہمت اے

کتاباں نال اپنا دل سدا پرچائی رکھنا واں
میں کنج ہساں میں کنج رووّاں نہ فرصت اے نہ ہمت اے

میں اکھراں دے حوالے کیتی جانا اپنے ہر دُکھ نوں
کسے غم خار ول تکاں؟ نہ فرصت اے نہ ہمت اے

o

کدے ایویں لارا لگنا ایں
جلسے دا نعرہ لگنا ایں

کدے زم زم ورگا ہوندا سَیں
ہُن کھارا کھارا لگنا ایں

کیہ ہویا کرماں والیا دَس
کیوں پیا کھلارا لگنا ایں

میں اوھا اوھا دِسنا واں
پر توں وی گزارا لگنا ایں

کدے کچا کوٹھا دِسنا ایں
کدے بلخ بُخارا لگنا ایں

توں مینوں اپنی جِند ورگا
منگواں تے ادھارا لگنا ایں

توں جو کجھ ایں ہر اوکڑ وچ
جندڑی دا سہارا لگنا ایں

دس ہور کیہ آکھاں تینوں میں
جند جان توں پیارا لگنا ایں

آس

جام لباں تک آون تائیں
جھٹکے ای جھٹکے
کھٹکے ای کھٹکے

o

میں کناں ہور تڑفاں ہُن تے آ جا
کدوں تک جند رولاں ہُن تے آ جا

ترے باجھوں نیں ہر پاسے انھیرے
سکھاں دا چن ویکھاں ہُن تے آ جا

کِتے اکھاں دا تارا ڈُب نہ جاوے
میں تینوں رج کے ویکھاں ہُن تے آ جا

کوئی بسے تے کوئی ترس کھاوے
کیویں زخماں نوں کجاں ہُن تے آ جا

ہزاراں خوف میرے دل دے اندر
مری لکھاں نیں آساں ہُن تے آ جا

مرے حصے دی نیندر میتھوں رُس گئی
میں ساری رات جاگاں ہُن تے آ جا

ہر اک بستی تری یاداں دی بستی
میں کتھے جا کے وساں ہُن تے آ جا

میں تیرا پچھا کردا ہف گیا واں
میں کِنّی دُور نساں ہُن تے آ جا

پریم نگر

سورج کملا جھلا شوہدا
ساڈے کمرے جھاتیاں مارے
سانوں اٹھاوے
سانوں جگاوے
پریم دی رِیتاں ایہ کیہ جانے
پریم نگر وچ دن تے راتاں اِکو جہے
منٹاں گھنٹے سال مہینے سب اِکسارے
پریمی اپنی مرضی سوندے
پریمی اپنی مرضی اٹھدے
سورج کملا جھلا شوہدا
پریم نگر دی ریت کیہ جانے
پیار، پریم، پریت کیہ جانے

o

میں پھلاں دا ونجاری آں مری جند جان وکھری اے
میں اکھراں دا کھڈاری آں مری جند جان وکھری اے

میں اپنے آپ نوں آپے، ہسا لینا ، روا لینا
بڑا وکھرا مداری آں مری جند جان وکھری اے

حیاتی دی کسے وی کھیڈ وچ ھمّا نہیں رِتا
بڑا وِیہلا ونگاری آں مری جند جان وکھری اے

اڈیکاں نے مرے دل وچ جہان آباد کیتا اے
ہر اک محفل تے بھاری آں مری جند جان وکھری اے

کوئی بخشیش بی بی جی! کوئی خیرات باؤ جی!
میں چاہت دا بھکاری آں مری جند جان وکھری اے

چڑھاون مینوں سولی تے بھلے قاضی جی، ملاں جی
نہ نوری آں نہ ناری آں، مری جند جان وکھری اے

بُجھارت

میں بُجھ لئی سی اوہدی بجھارت
فیر اوہ بن گئی آپ بجھارت
جہنے بُجھ لئی اوہدی بن گئی

o

کسے نوں کیہ پتا دسنا، مری بے گھر حیاتی اے
ٹکانا لبھ ای جاوے گا کدے، جیکر حیاتی اے

مرے اندر اجے خاہش دا دیوا جگمگاندا اے
مرے دن رات نوکر نیں مری چاکر حیاتی اے

اجے وی سوہنیاں شکلاں نیں مرے دل دیاں ویری
مرا دل نچدا ٹپدا اے مرے اندر حیاتی اے

کوئی سندر جیہا سجن، میں سجنوں لبھدا پھرنا واں
بڑا سندر اے چند سفنا، بڑی سندر حیاتی اے

کدے انسان پینڈا کردا کردا تھک وی جاندا اے
حیاتی بہ وی جاندی اے کدے، آخر حیاتی اے

میں اپنے دھرم نوں تھاں تھاں تے گھُٹ چائی پھرنا واں
بڑے کافر تقاضے نیں! بڑی کافر حیاتی اے

سُفنا

اوہ میرے وَل نسدی آئی
مینوں جاپیا سفنا یارو
سفنا نہیں سی
سفنا بن گیا

o

نچنا ٹپنا مہنگا پے گیا
ساڈا یارو بھٹھا بہ گیا

باہروں لمبدے پوچدے رہ گئے
جُھگا ساڈا اندروں ڈھے گیا

لوکی جھولیاں بھر بھر ٹُر گئے
میں خورے کیوں سوچی پے گیا

ککھاں دی اوقات کیہ یارو
واء دا بُلا چک کے لے گیا

ویکھ پڑھاکو پچھے رہ گئے
بے استادا نمبر لے گیا

جہندے ہتھوں جندڑی پائی
اوہدے ہتھوں مرنا پے گیا

o

میں ہسدا ساں ہساندا ساں، نہ ہُن اوہ دن، نہ اوہ راتاں
ہر اک محفل سجانداں ساں، نہ ہُن اوہ دن، نہ اوہ راتاں

جو میرے گیت سُن دا سی اوہ بُھل ہر غم نوں جاندا سی
میں ندیاں ہار گاندا ساں، نہ ہُن اوہ دن، نہ اوہ راتاں

مرے گیتاں دیاں دھماں، مرے شعراں دے چرچے سن
عجب جادو جگاندا ساں! نہ ہُن اوہ دن، نہ اوہ راتاں

ہزاراں آکے بہندے سن، ہزاراں آکے سُن دے سن
بڑے قصے سناندا ساں، نہ ہُن اوہ دن، نہ اوہ راتاں

ہر اک گل تے مرا ہاسا نکل جاندا سی، کیہ دن سن!
میں ہوراں نوں ہساندا ساں، نہ ہُن اوہ دن، نہ اوہ راتاں

ایہ کیہ ہویا

ویلے دی جھولی اے خالی
بابے دادے
سب کجھ لے گئے
ساڈے واسطے
سفنے رہ گئے

ویلے دی لھر

میں بس انج ای وہندا رہ گیا
وہندا رہ گیا
وہندا رہ گیا
ویلا خورے کتھے رہ گیا

o

کسے تے جان لٹاون دی کوئی لوڑ نہیں
کسے نوں سر تے چڑھاون دی کوئی لوڑ نہیں

ہیری آندی اے فیر آ کے مُڑ وی جاندی اے
حیاتی روگ بناون دی کوئی لوڑ نہیں

جے ڈِگ پئے آں مری جان! اُٹھ وی جاواں گے
اسانوں حوصلے ڈھاون دی کوئی لوڑ نہیں

خوشی دے چار دیہاڑے تے غم حیاتی دا
خوشی دا جشن مناون دی کوئی لوڑ نہیں

اوہ آپ سوہنا اے ہر شے نوں سوہنا کر دئے گا
ایہ بوہے کندھاں سجاون دی کوئی لوڑ نہیں

o

اک سفنا آن جگاندا اے
اک سفنا آن سواندا اے

ساہ ایس اُمید تے قائم نیں
کوئی آندا اے، کوئی آندا اے

کدے دل نوں میں پرچانا واں
کدے دل مینوں پرچاندا اے

کم کار کدے وی رُکدے نہیں
اک جاندا اے اک آندا اے

کیہ زخم سی سجنوں ویلے دا
دل ہن تائیں کرلاندا اے

کیہ بنیاں نیں دل کملے نوں
کدے نچدا اے کدے گاندا اے

o

تن پگھلایا سوچاں نے
من تڑپایا سوچاں نے

میں دنیا نوں ڈھاندا ساں
مینوں ڈھایا سوچاں نے

مِٹھی نیندر سُتا ساں
آن جگایا سوچاں نے

من دھرتی وچ تڑفن دا
بوٹا لایا سوچاں نے

ہر شے سندر سندر سی
پھڈا پایا سوچاں نے

ہسدے وسدے جیون نوں
مار مکایا سوچاں نے

دنیا اک قبیلا سی
جھیڑا پایا سوچاں نے

دَھڑکو

موت دا کوئی خوف نہ دھڑکو
موت نوں میں کیہ جاناں
موت حقیقت، موت صداقت
ساریاں مرنک جاناں
غم تاں ایہو ے کنیاں گلاں اَن کہیاں رہ جانیاں
کنیاں کتاباں بے پڑھیاں تے کنے کل اَن ڈِٹھے
تے اوہ چہرہ، جلوے جس دے
میرے تن دے سونا چاندی ہیرے
میرے من دے کھیڈ کھڈونے
کدے نہ کھیڈ دا تھکاں
اوہ جانے کس تن وچ مہکے
من وچ کس دے لہکے

پیار دی جُھگی

میں سوچدا رہناں
کیہ سن اوہ دن
کیہ سن راتاں
جدوں اسی ساں پیار توں وانجھے
اودوں اسی ساں ماں دُدھ پیندے بال ایانے
یا سُتے ساں غاراں اندر لمی نیندر
فراغ ہویا پیار دا ہارن کن وچ وجیا
لہو رگاں وچ نسیا بھجیا
سانوں لگیا پیار دی جھگی دنیا ساری
ہن اسانوں کم نہیں کوئی
ہن اسانوں غم نہیں کوئی
آ اک دوجے نوں رج تکیے
کھوٹ ذرا نہ دل وچ رکھیے
سچا پیار کدے نہیں گھٹ دا
اپنی راہوں کدے نہیں ہٹ دا

○

اِک دل پرچھائی لبھنا واں
اِک ہان دی ہانی لبھنا واں

دل ہور تقاضے کر دا اے
میں ہور کہانی لبھنا واں

ماضی دی بُھبھل ڈھیری چوں
اک خاص نشانی لبھنا واں

مری مت نوں بتّرو کیہ ہویا
کوئی دل دا ہانی لبھنا واں

میں اپنیاں ساریاں لکھتاں وچ
کوئی گل سیانی لبھنا واں

o

اسی جی کے مترو کرنا کیہ
ہُن موت دے کولوں ڈرنا کیہ

جندڑی دا دریا سُکھنا اے
اسی ڈبنا کیہ اسی ترنا کیہ

ایہ پَھٹ میرے چن تارے نیں
ایہناں پھٹاں نوں ہُن بھرنا کیہ

جو وچ میدانوں نس ویندے
اوہناں جتنا کیہ اوہناں ہرنا کیہ

ایہ قسماں وعدے جھوٹھے نیں
جو گجدے نیں اوہناں ورہنا کیہ

اساں آپے روگ لوائے نیں
اساں دوش کِسے تے دھرنا کیہ

o

اِک کھیڈ تماشا جاپدا اے
سفنا وی ہاسا جاپدا اے

لِیڑے تے ستھرے پائے نیں
دل میلا میلا جاپدا اے

کدے ڈُبنا واں کدے ترنا واں
تھاں تھاں تے دریا جاپدا اے

کوئی اپنا اپنا نہیں لگدا
ایہ شہر تے اپنا جاپدا اے

کیہ سندر مکھڑا ویکھ لیا
سندر ہر مکھڑا جاپدا اے

جِس گھر وچ مری حیاتی اے
ایہ بوہا اُس دا جاپدا اے

o

شعر لکھے کیہ کفر کمایا، بُھکھے مر گئے
اتھرو پونجھے دل پرچایا بُھکھے مر گئے

روڑھ دِتی اکھراں تے جندڑی کیہ مل پایا
ساڈے تے کجھ کم نہ آیا بُھکھے مر گئے

گوڑ دھرم دی سِتے خیراں، شہراں پنڈاں
سچ پاروں ہر یار کھنجایا بُھکھے مر گئے

سچ بولن دی عادت سانوں لے کے بہ گئی
ساڈا سائیں گھر نہیں آیا بُھکھے مر گئے

لکھاں واری بجھی دیوی در کھڑکایا
لکھاں واری دل سمجھایا بھُکھے مر گئے

دولت رقیبے عقلاں والے کھوہ کے لے گئے
ساڈے حصے سفنا آیا بھُکھے مر گئے

رَبا کُجھ ہور

ایہہ کیہ جینا اوہی فجراں اوہی شاماں روز
اوہی چن تے اوہی تارے اوہی پھُل تے پھل
اوہی محبت، اوہی نفرت اوہو کاروبہار
میریا ربا! اپنے فن دا کوئی کرشما ہور

خالی جھولی

اوہنے پچھیا،
"پیار کرن نوں وگ ٹُریا ایں، پلے کیہ اے؟"
من دا سونا؟ تن دی چاندی؟
سچ دے سکے؟ حق دے ہیرے؟
"کھیچل نہ کر، کجھ نہیں لبھنا!"

o

اُنج سوہنیاں شکلاں لکھاں نیں، کوئی مینوں بھاوے کدے کدے
اکھیاں نوں بھاوے کدے کدے، کوئی دل پر چاوے کدے کدے

برسات وی آندی جاندی اے بدل وی گجدے وجدے نیں
مری ورھیاں سڑدی دھرتی دی کوئی تریہ بجھاوے کدے کدے

مینوں مال تے جان وی پیارے نیں پر بوہا کھلا رکھنا واں
جہڑا مال تے جان دا مالک اے اوہ پھیرا پاوے کدے کدے

مینوں ہور تے کوئی خوف نئیں میں پتھر ہونوں ڈرنا واں
کوئی زخم لگاوے کدے کدے، کوئی تیر چلاوے کدے کدے

کیہ جاناں کنج کھڑ بچ گیا اوہ ویلا سوہل حیاتی دا
جو ویلا سوہل حیاتی سی مینوں ڈھیر ستاوے کدے کدے

٥

کیہ جندڑی حال بنایا میں کہنوں کہنوں دساں
مرے گُجھ وی ہتھ نہ آیا میں کہنوں کہنوں دساں

کدے سدھراں زہر پیایا کدے سفنے لے کے بہ گئے
کس کس نے مار مکایا میں کہنوں کہنوں دساں

مینوں دشمن کسراں لبھدا، جے لبھدا تاں کنج دسدا
مرا دشمن سی ماں جایا میں کہنوں کہنوں دساں

کدے کیتے جھوٹھے وعدے کدے کھادیاں جھوٹھیاں قسماں
دل رکویں رکویں پرچایا میں کہنوں کہنوں دساں

میں جد وی کھولاں ہنی مرے گل پے جاندی چُنی
وکھن دا وَل نہ آیا میں کہنوں کہنوں دساں

ویلے نے لاہ لئے لیڑے تن وڈھن لگ پئے کیڑے
غرضاں دا چولا پایا میں کہنوں کہنوں دساں

مرے دن راتاں دے کپڑے مرے تن تیکر نہیں اپڑے
ہوراں دا ننگ لکایا میں کہنوں کہنوں دساں

جدوں پرچا سامنے آیا مینوں خوف نے مار مکایا
سب بھل گیا رٹیا رٹایا میں کہنوں کہنوں دساں

اُنج ساریاں سمجھاں ہے سن اُنج ساریاں عقلاں ہے سن
مینوں لوکاں نے کملایا میں کہنوں کہنوں دساں

میں جی جی کردا رہ گیا اوہ جانے کیہ کیہ کہہ گیا
کجھ علم وی کم نہ آیا میں کہنوں کہنوں دساں

کُڑی جادو دی پُڑی

اک کُڑی دا حال سی پچھیا
اوہ نہ بولی کجھ
پچھدا پچھدا حال میں اوہدا
بھُل گیا اپنا حال

یاراں نال بھاراں

پھُل کھڑے تے واواں وگیاں چن تارے مدہوش
موسم دے بُلھاں دے اُتے مِٹھے پریم دے گیت
شام سویرے دے ہتھاں وچ پھُلاں بھری چنگیر
پر میں تیرے پیار داروگی ہر شے توں بےزار
تیرے باجھوں دِسدا سجنا، ہر پھُل مینوں خار

o

کدے فیر وی پھیرا پاویں
کدے فیر وی عید بناویں

دل تیرا اپنا گھر اے
سو واری آویں جاویں

میں اٹھدا بہندا گاواں
ایہو جیہا گیت سناویں

جہڑے ہر موسم وچ مہکن
ایہو جئے پھل کھڑاویں

جاندی اے جان تے جاوے
توں اپنا قول نبھاویں

٥

تری یاداں دے پھل مہکن، میں جا گلزار کیہ کرنا
مرے گھر وچ بڑی رونق، میں جا کے باہر کیہ کرنا

دکھاں نوں میں حیاتی توں، کدے وکھرا نہیں جاتا
کسے سجن نوں کیہ دسنا کوئی غم خار کیہ کرنا

دل اوس دا آہلنا اپنا، جدوں آوے جدوں جاوے
اسی آں پیار دے پنچھی اساں بن پیار کیہ کرنا

تساں جو حکم دینا اے ، اساں اوہ من ای لینا اے
اساں انکار کیہ کرنا، اساں اصرار کیہ کرنا

جے ایہ سجناں دی مرضی اے، کدے سوچی نہیں پیا
تے ہس کے سُولی چڑھ جانا اساں انکار کیہ کرنا

اسی آں سارے بُھوت

’’کون ایں ویرا
کاہنوں بوہا بھنی جانا ایں‘‘
’’کوئی نہیں رہندا ایتھے ویرا
کوئی نہیں رہندا وِیر‘‘
اوہنے تکیا۔۔
بوہے نوں تے باہروں جندرا سی
اوہنے فیر وی واجاں ماریاں
بولیا کوئی نہ فیر
اوہنوں جاپیا اوہدی واج پرت کے آئی سی
اوہنوں جاپیا جیویں گھر دے اندر سی کوئی بھوت
سچ پچھو تے اسی آں سارے
مُردے پھردے بھوت

دِل کافر

دل کافر دیاں وکھریاں ریتاں
وکھرے صوم صلات
دل کافر کدے مومن ہویا؟
چڑھ گیا سولی تے
دل کافر کدے گوڈے ٹیکے؟
پی گیا زہر دا جام
دل کافر نے اپنی کیتی
چھڈے تخت تے تاج
دل کافر دی اپنی دنیا
اپنا اوس دا راج

o

جو کیتا بھرنا پیندا اے
جِت کے وی ہرنا پیندا اے

فیا کہ پیار حیاتی اے
پر ہر پل مرنا پیندا اے

کدوں کون بروٹس بن بیٹھے
متراں توں ڈرنا پیندا اے

اک تھاں توں یارو ہر چک کے
تھاں تھاں تے دھرنا پیندا اے

اقبالؔ سمندر جندڑی وچ
ڈُب ڈُب کے ترنا پیندا اے

هور کتهائیں متها لا

موتے اج نہ چوڑی ہو
اج نہ گدڑ بھبکی لا
ماریاں تیرے مریا کون؟
ڈیئے تیری ہستی کیہ؟
نیندر وی اے تیرے ہار
دیوے جندنوں چین قرار
جہڑے تیرے ہتھوں گئے
اوہ تے لافانی ہو گئے
میرے نال نہ بھنڈی پا
ہور کتھائیں متھالا

حُسن دی دیوی

اک مٹیار حسن دی دیوی
کلم کلی
دل دی جھلی
بیٹھی فصلاں وڈھدی سی او
نالے نالے
دکھاں والے
ماہیے گاندی جاندی سی
خورے کہڑی بولی سی اوہ
خورے کیہ سن بول
میں اوہدی اکھاں توں او ہلے
اوہنوں سن دا جاندا ساں
جھٹ گو ٹھہریا، اَگے ٹر پیا
ماہیا میرے نال

o

اے میرے سوہنے یار کیہ آکھاں
ٹُٹ گئے دل دے تار کیہ آکھاں

پُھل بکھرے نیں کہ تیریاں یاداں
وکھری نویں بہار کیہ آکھاں

کون اے ایس مخلوق دا مالک
توں ایں پروردگار کیہ آکھاں

میں تیرے شہر وچ سجنا
کناں ہویاں واں خار کیہ آکھاں

ڈھیٹھ سی زندگی مُک نہیں سکی
ظالم تیرا وار کیہ آکھاں

نقد و نقدی کجھ نہیں لبھیا
ماریا شوق ادھار کیہ آکھاں

دل نرا حسرتاں دا بھانبڑ اے
کیہ لِکھاں یار، کیہ آکھاں

لُٹ گئی میری جِند دی ہٹی
نمک گیا کاروبار کیہ آکھاں

تن دے اندر تندور بھکھدا اے
قہر آکھاں کہ پیار کیہ آکھاں

o

ایہ جھلا دل کرلاندا اے
ایہ خورے کیہ کیہ چاہندا اے

اتھرو نیں اپنی اکھاں وچ
پر ہوراں نوں سمجھاندا اے

جہڑا روشن چارے پاسے سی
اوہ سورج ڈُبدا جاندا اے

میں سِدھے پاسے جانا واں
دل منتاں ترلے پاندا اے

سب اکھاں نُوٹی بیٹھے نیں
جو ہونا ہوندا جاندا اے

میں باہر بہہ کے لکھنا واں
کوئی اندر توں لکھواندا اے

کوئی ترسے سُکی روٹی نوں
کوئی حلوا پوری کھاندا اے

کوئی روئے بہہ کے ہر ویلے
کوئی ہسدا اے کوئی گاندا اے

کوئی موجاں مانے محلاں وچ
کوئی باہروں جھاتی پاندا اے

عشق دی بازی

میں عشق دی بازی جت لئی اے
میں ہار کے ہاریا نہیں لوکو
میں سر بھر نے ڈِگیا ساں
مینوں آ کے اوہنے چکیا اے
مینوں راہواں ساریاں بھلیاں سن
اوہنے ہتھوں آ کے پھڑ لیا اے
میں مویا ساں
میں مویا ساں
اوہنے نویں حیاتی دتی اے
فیر ڈُب کے سورج چڑھ گیا اے
فیر راتاں روشن روشن ہن
فیر ہسدے گاندے دن آئے
میں عشق دی بازی جت لئی اے

موت

مرن دا مینوں خوف نہ کوئی
کہڑا اے جنہوں موت نہ آئی
خوف اے مینوں
اے میری سوہنی!
کویں میں تینوں پیار کراں گا
کنج تیرا دیدار کراں گا
مرن دا مینوں خوف نہ کوئی
کہڑا اے جنہوں موت نہ آئی
خوف اے مینوں ایسے گل دا
گلاں نیں جو دل اے اندر
بھانبڑ بن کے
آخر اک دن
مینوں اُکا ساڑ نہ دیون

o

میں خورے کیہ کیہ کرنا واں
پر دوش کسے تے دھرنا واں

میری اپنے نال لڑائی اے
کدے جتناں واں کدے ہرنا واں

جو میرے کولوں ڈر دا اے
میں اوہدے کولوں ڈرنا واں

ایہ دریا پار تے کرنا اے
کدے ڈبنا واں کدے ترنا واں

کجھ بھولیاں بھالیاں بُھلاں نیں
کدے منناں کدے مکرنا واں

جہڑا مینوں اپنا مَن دا نہیں
میں اوہدے اُتے مرنا واں

جتھے ہاواں ہوکے ورھدے نیں
میں اوتھوں روز گزرنا واں

o

اساں آساں لا کے کیہ کرنا
گھر بار سجا کے کیہ کرنا

ساڈے دل دا کوٹھا کچا اے
اساں محل بنا کے کیہ کرنا

ساڈا جوگیاں والا پھیرا اے
بِکتے منجی ڈاہ کے کیہ کرنا

سانوں اکو ای یاری کافی اے
نت یار بنا کے کیہ کرنا

ساڈا سوہنا سجن پُھل ورگا
اساں پُھل اُگا کے کیہ کرنا

ایہ میلا چار دیہاڑے دا
اساں پیلاں پا کے کیہ کرنا

ویلے کویلے

کدے اوکھے ویلے آندے نیں
کدے سوکھے ویلے آندے نیں
کدی یاراں نال بہاراں نیں
کدی یاراں دتیاں ہاراں نیں
کدے چنگے دن
کدے مندے دن
کدے اوکھے پینڈے آندے نیں
توں اگے قدم ودھائی جا
اگے توں اگیرے جائی جا

o

دل نہ ڈھاؤ ٹُردے جاؤ
ٹُردے جاؤ ٹُردے جاؤ

تھوڑیاں ساہواں لمیاں راہواں
گل مکاؤ ٹُردے جاؤ

تھاں تھاں اُوس سوہنے دا ڈیرا
قدم ودھاؤ ٹُردے جاؤ

اوکھے سوکھے ویلے آسن
توڑ نبھاؤ ٹُردے جاؤ

پیار دے دھوکے دل لئی سوکھے
دھوکے کھاؤ ٹُردے جاؤ

جو وی ہونا ہو کے رہنا
ہسو ہساؤ ٹُردے جاؤ

ٹرنا پینڈے ٹرنا منزل
نہ گھبراؤ ٹُردے جاؤ

جندڑی ساری ٹرنا ای ٹرنا
بھین بھراؤ ٹُردے جاؤ

جھگڑے لیڑے جندڑی پائے
رج ہنڈاؤ ٹُردے جاؤ

کنّے لُٹیا کیہ کیہ لُٹیا
مٹی پاؤ ٹُردے جاؤ

کاہدے لئی ایہ ہوکے ہاڑے
ڈنگ ٹپاؤ ٹُردے جاؤ

نویں حیاتی

کل اوہدی لمی کال آئی
اِنج لگیا کوئی سفنا اے
میں چونڈھیاں وڈھیاں پنڈے تے
اج کئی دیہاڑے گزر گئے
اوہ سفنا میرا سچا اے
جی کرداا اے جندڑی ساری
ایس سفنے تے وار دیاں
اپنا سبھ کجھ ہار دیاں

o

ویلے دی مار نوں کیہ آکھاں
میں اپنی ہار نوں کیہ آکھاں

کدے ہسدا نہیں کدے روندا نہیں
میں دل بیمار نوں کیہ آکھاں

میں آپے ای بھار اٹھایا اے
کسے سنگی یار نوں کیہ آکھاں

جہڑی چھینٹی کرماں لائی اے
اوس مارو مار نوں کیہ آکھاں

جتھے بندے مال وکاؤ نیں
اوس کاروبار نوں کیہ آکھاں

مینوں پیاریاں مار مکایا اے
میں تیرے پیار نوں کیہ آکھاں

مینوں عشق تے ہاسا آوندا اے
میں حُسن دے وار نوں کیہ آکھاں

فطرت دا اک شاہکار اے اوہ
اوہدے میار نوں کیہ آکھاں

جہدے پھلاں کنڈے چوبھے نیں
اوس گل گلزار نوں کیہ آکھاں

سواگت

راہواں دے وچ پُھل وچھاواں
جھنڈیاں لاواں
پیلاں پاواں
خورے اوہ آوے نہ آوے
پَر جے آیا
بلّے ای بلّے
ستّے ای خیراں

یاداں دے گھنگرو

کیہ دساں میں کون سی آیا
کتھے آ کے جی پرچایا
کدے ہسایا، کدے بجھایا
اپنا سی کہ کوئی پرایا
کیہ دساں میں، کون سی آیا

o

میں آپے ای جت کے ہار گیا
اوہدا ہرنا مینوں مار گیا

میں لوکو ڈُبن لگا ساں
اک سندر سفنا تار گیا

اوہ دو گھڑیاں لئی آیا سی
میں جندڑی اوس تے وار گیا

کدے ویکھیا جے کدے سوچیا جے
اک پل ورھیاں نوں چار گیا

اک ویلا مُڑ کے نہیں آیا
اک وار آیا اک وار گیا

اوہ اک وی لکھاں ورگا سی
میرے ہتھوں اک سنسار گیا

میں پیار دی ہٹی پائی سی
میرا سارا مال اُدھار گیا

o

کدے نہ کرنا پیار رانجھا جھلا سی
سوچیا لکھاں وار رانجھا جھلا سی

اسیں تے عشق تماشا ویکھی بیٹھے آں
سانوں نہ ہُن چار رانجھا جھلا سی

پیار دیاں گلاں تے گلاں ای گلاں نیں
پیار اے کاروبار رانجھا جھلا سی

جیون پینڈا سبھ نے کلیاں کرنا اے
کون کسے دا یار رانجھا جھلا سی

خورے کِنیاں، اوہدیاں راہواں تکدیاں سن
ہیراں لکھ ہزار رانجھا جھلا سی

چَلدا اونا ای بھار کہ جِنا چُک سکدا
ڈِگ پیا بِر دے بھار رانجھا جھلا سی

ایہ اکیویں صدی اے دل تے قابو رکھ
میرے برخودار رانجھا جھلا سی

ویلا

ویلا کیہ کیہ ہونج کے لے گیا اپنے نال
سوہنے بجن کہانی بن گئے
جہناں دے سارے سال مہینے گھنٹے، گھڑیاں
ساڈے لئی سن
ہن ساڈے لئی
اک پل وی اوہ کڈھ نہیں سکدے
جیون جھمیلے چھڈ نہیں سکدے

پچھتاوا

بیٹھے بیٹھے نیندر آ گئی
اکھ جے کھلی، کھلی رہ گئی
نیندر مینوں مہنگی پے گئی

o

کیہ جتیا سی کجھ چیتا نہیں
کیہ ہاریا سی کجھ چیتا نہیں

کجھ لکھ کے قلم توڑ دِتا
کیہ لکھیا سی کجھ چیتا نہیں

میں اوس دا سی میں اوس دا ہاں
اوہ میرا سی کجھ چیتا نہیں

کدے پِیلیاں ہریاں بھریاں سن
مینہ ورہیا سی کجھ چیتا نہیں

جو ویکھیا ویکھ کے وِسر گیا
کیہ ویکھیا سی کجھ چیتا نہیں

سبھ لوڑاں میریاں مک گئیاں
کیہ منگیا سی کجھ چیتا نہیں

اُٹھ اُٹھ کے جنڈری کٹ دِتی
کدوں ڈگیا سی کجھ چیتا نہیں

o

میں دین ایمان ونجایا پر کجھ وی ہتھ نہ آیا
میں کیہ کیہ کفر کمایا پر کجھ وی ہتھ نہ آیا

کیہ ظالم ہین وچھوڑے، دن مٹھے ہو گئے کوڑے
میں تھاں تھاں جی پر چایا پر کجھ وی ہتھ نہ آیا

اک بھوتن پلے پے گیا مینوں میتھوں کھو کے لے گیا
میں ہر منتر پڑھوایا پر کجھ وی ہتھ نہ آیا

اوہ وچ ڈولی دے بہہ گئی، مینوں اللہ بیلی کہہ گئی
میں اک اک قول نبھایا پر کجھ وی ہتھ نہ آیا

کیہ اوکڑ دے دن آئے مینوں بھل گئے اپنے سائے
میں اک اک در کھڑکایا پر کجھ وی ہتھ نہ آیا

میں پتھر پوجن بہہ گیا میں پتھر بن کے رہ گیا
میں کیہ کیہ دھوکا کھایا پر کجھ وی ہتھ نہ آیا

o

ایویں لکھنی رام کہانی
کہنے سُننی کدوں سنانی

پھلاں دی رُت چار دیہاڑے
سوچ سمجھ لے میرے ہانی

ایہ دل کملا ایویں خش اے
رُت مستانی آنی جانی

ہن نہیں دل دے شہر نوں جانا
ہن نہیں اپنی جان گنوانی

دل دے کنیں فیر سنائی
شوخ نظر نے بات پرانی

ایہ اکیویں صدی اے وِیرا
پھیر نہ پانی وچ مدھانی

اج نہیں سجنو گھر نوں جانا
اج نہیں سجنوں گل مکانی

o

حیاتی کھیڈدی ہسدی جے میرے کول ہوویں ہا
وفا دی بانسری وجدی جے میرے کول ہوویں ہا

تری زلفاں دی چھاویں بہہ کے تینوں سوچدا رہندا
مری توں شاعری ہوندی جے میرے کول ہوویں ہا

ترے میں حسن اگے ساری دنیا ڈھیر کر دیندا
تو اِندر دی پری دِسدی جے میرے کول ہوویں ہا

نظر شاخاں تے کھڑ دے پُھل، آساں دے، اُمیداں دے
تمنا دی ہوا وگدی جے میرے کول ہوویں ہا

اوہ محفل جس دی یاداں دے ستارے اج وی روشن نیں
اوہ محفل ہر گھڑی سجدی جے میرے کول ہوویں ہا

o

مرے کولوں لنگھ گئی لاری میں بیٹھا ویہندا رہ گیا
سب بہ گئے وارو واری میں بیٹھا ویہندا رہ گیا

سب وعدے نکلے کوڑے سب قسماں جھوٹھیاں موٹھیاں
ہر وعدے توں انکاری میں بیٹھا ویہندا رہ گیا

میں مترو سوچی پے گیا مینوں سارے پچھے چھڈ گئے
میرے کول نہ کوئی سواری میں بیٹھا ویہندا رہ گیا

کدے چین دا وَل نہ آیا کدے میرا کل نہ آیا
میں جِت جِت بازی ہاری میں بیٹھا وہندا رہ گیا

میری نس بھج نے کیہ کیتا میرا کوئی زخم نہ سیتا
میرے پلّے پے گئی خواری میں بیٹھا وہندا رہ گیا

o

کیہ سوہنی جوانی وِسر گئی، کیہ سوہنا زمانہ وِسر گیا
ایس دنیا نے اوہ مت ماری اِک پیار پرانا وِسر گیا

میں دوڑیا نسیا کیہ کھٹیا، مینوں دنیا داری مار گئی
اک جان سی شوہدی کھڑ پچ گئی،اک دل سی نمانا وِسر گیا

اس شہراں دے وسنیک ہوئے، جتھے لگا لگا ہر کوئی
جتھے سندر سوہنے وسدے سن ، اوتھے آنا جانا وِسر گیا

کیہ ڈھیر اُچیر اڑاناں سن پر ڈِگے تھلّے منہ پاروں
کرماں نوں بیٹھے رونے آں سب ہسنا ہسانا وِسر گیا